

KOSOVA'NIN ADET, GELENEK VE GÖRENEKLERİ

* BUSE GECEOĞLU

Kosova'daki örf, adet, gelenek ve görenekler; Kosova'da kutlanan Nevruz, Kırlangıç Fırtınası, Ayva Baharı, Öküz Soğuğu, Hidrellez, Nakıs Salı, Hıdır Nebi ve Ali Günü ilkbaharın gelişini bildiren bütün bahar bayramları halk tarafından çeşitli şenliklerle kutlanır. İlkbaharın gelişi bahar bayramlarından önce yani cemrelerin düşmesiyle kutlanmaya başlanır. Kosova'da eskiden evliliklerin oğlan ve kızın birbirlerini görmeyerek gerçekleştiğini söylemek gerekir. Kızın istenmesinden önce her iki taraf da aile durumlarını soruştururlar. Sonra, oğlan tarafından kız tarafına Pazartesi ve Perşembe günlerinde misiçi gönderilir. Misiçi, "Allah'ın emriyle Peygamberin kavliyle kızınızı istemeye geldik" derler. İlk defa gelen misiçiye kesinlikle bir cevap verilmez. Kız, verilmeyecek dahi olsa, yine, "gene gelin" denir. Haftaya gelin denilirse, kız verecekler anlamına gelmektedir. Söz kesme günü kız evinin yakınları bir araya gelip misiçiye kız verdiklerini bildirirler ve erkeğin evine "Yeşil Yaprak" denilen bir işaret veya bir havlu gönderirler. Misiçi havluyu aldıktan sonra kız verdiklerine dair havluyu erkeğin babasına verir. O akşam erkek ve kız evinde çalgılar eşliğinde büyük şenlikler yapılır. Kız evinden alınan çeyizler erkeğin evinde yani gelin odasında bakılmak için serilir. Kına gecesi âdeti, "eşine kurban olsun" diye geline kına yakılır. Erkek tarafından gelen bir kadın getirmiş olduğu iki adet altını da tepsinin bir kenarına bırakır. Kına gelinin iki avucunun ortasına sürülür ve altınlar sürülen kına üzerine koyulur. Gelin ağladıktan sonra kırmızı örtü açılır ve genç kız arkadaşları da kismetleri açık olsun diye kendi ellerine kına yakarlar. Bekârlığa veda partileri eski kına gecelerinin unutulmasına sebebiyet verdi. Gelin, oğlan evinden gelenler tarafından alınır. Kaynana içeriye girdiğinde gelinin duvağını kaldırır ve her şeyin tatlılık içinde geçmesi için gelinin ağzına şeker koyar. Gelin bu şekeri kocasının evine gidinceye kadar ağzında tutar ve kocasının evine girdiğinde bu şekeri ağzından atar. Evlilikte daha çabuk çocuk sahibi olması için eteğine de küçük bir çocuk oturtulur. Daha sonra yanına iki çocuk yansaır ve kundurasında saklı olan parayı alırlar. Ertesi gün sabah en erken gelin ve kaynana kalkar ve evdekilerine kahvaltı hazırlarlar. Kahvaltı esnasında gelinin evdekilerle ilk temasında kaynana evdekileri tek tek tanıtır ve el öpülür bütün evdekiler geline almış oldukları hediyeleri verirler. Gelinin kocasının evinde geçireceği ilk gün "Gelin yanı" denilen törenle başlar ve sona erer. Sadece erkeğin akrabaları davet edilir. Eski halk elbiselerini giyen gelin, tören yapılan salonun veya bahçeli avlunun başında oturur. Etrafında sandalyeler dizilerek davet edilen misafirler de halk elbiseleriyle otururlar, yanında da kaynana ve görümce oturur. Gelin yanı sürdüğü esnada oraya damat veya başka bir erkek gelemez. Öğlen yemeğinden sonra gelin evinden buraya sadece gelinin kız kardeşi gelir ve ablasının düğünü kutlar ve kendilerine çiçek getirir. Evin bereketli olması için Evliliğin üçüncü gününde gelin sabah erkenden mutfığa ve mutfakta bulunan "niçvaya" götürülür ve "haşlama" yapmak için hamur tutar. Evlenmenin ilk pazartesi akşamında damat ilk olarak kız evine gider. Damadın ayakkabılarına şerbet atılır. Evliliğin birinci haftasında erkek ve kız ailesi tanışmak amacıyla erkek evinin daveti üzere erkek evinde buluşurlar. Gelinin ailesi o akşam erkek evine gelir. İki hafta sonra, gelinin kaynanası gelini gündüz annesine gönderir ve çikolata, şeker ve para verir. Akşam erkeğin ailesi de kız evine gider. Bu buluşma aynı zamanda iki aile arasında havale (nama re) bozma anlamı da taşımaktadır. Gelin ilk defa annesinde iki akşam yatıya kalır. Evliliğin altıncı haftasında altı hafta denilen bu adetle gelin annesinde 6 akşam yatıya kalır.

Kosova'da gelin, gebeliği ilk önce kaynanasına bildirir. Kaynana bu haberi oğluna kaynataya bildirir. Belli bir gebelik ayına giren kadın evin eşiği veya saçağı altından daha ileri çıkmaz. Gebelik süresince hamile kadın kötü olan şeylere bakmaz, gizli, saklı olan hiçbir şey yemez ve yalan söylemez. Böyle bir şey yaparsa, doğuracak olan çocuğun yüzünde lekelerin meydana geleceğine inanılır. Cenaze ziyaretine gitmek zorunda kalan hamile kadın, sihre kapanmamak maksadıyla kaynanası tarafından başparmağı kırmızı iplikle sarılır. Hamile kadın doğumun son ayına girdiği

* Trakya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ikinci sınıf öğrencisi

dönemde katiyen baba veya anne evine gitmemeli. Doğumlar genelde hastanelerde yapılırken geçmişte doğumlar evde ve “nuna” denilen ebeler tarafından gerçekleşmekteydi. Doğan çocuğun göbeği kırmızı veya beyaz iplikle bağlanır. Çocuğun uzun ömürlü olması için, doğan çocuk bir kalbura veya eleğe konulur ve mahalleye çıkarılır, sokaktan ilk geçen kadından göbeğini kesmesi istenir. Doğan çocuğun uzun ömürlü olması için nikâhlı olan 40 erkekten para toplanır ve bu paralarla uzun ömürlülüğün simgesini oluşturan olan mavi taşlı gümüş bir küpe satın alınır ve çocuğun sağ kulağına takılır. Doğan çocuğun adsız ölmesinden korkulduğundan dolayı, çocuğa üç gün içinde isim konulur, çünkü adsız ölen çocuk imansızdır. Kırk gün sonra loğusa bebekle ve aile üyeleriyle birlikte Nunanın daveti üzere ilk ziyaretine ve ziyafetine giderler. Kırk günlük bebek, ilk kere gittiği nuna evinin un sandığına götürülür ve ellerle baş üstüne kaldırılır, arkasına da yumurta, tuz, seker, soğan ve bir parça ekmek verilir. Çocuğun bir yaşı dolmadan önce saçı kesilmez. Hayatında hırsız olmasın diye çocuğun yaşı dolmadan önce tırnakları kesilmez. Tırnakları kesilmeden önce zengin olsun diye çocuğun ellerini babasının para bulunduğu cebine sokulur. Doğan çocuğun ilk dişi çıktığını gören kişiye hediye verilir oda bu bahşisi çocuğa verir. İlk çıkan diş için ailede pilav yapılır ve çocuğun başı üzerinde yenilir. Sünnet iki şekilde yapılır: Mevlitli ve sünnet düğünüyle. Sünnet düğünleri Cumartesi akşamları yapılırken, mevlitli düğünleri ise Perşembe akşamları yapılmaktadır. Sünnetler genellikle deneyimli berberler (sünnetçiler) veya doktorlar tarafından gerçekleştirilir. Sünnet olacak çocuk sabahleyin nuna tarafından yıkanılır ve yıkandıktan sonra teyze tarafından giydirilir. Çocuk giydirilirken nazar değmesin diye anlına nuna tarafından kara renkte parmak izi konulur. Sünnetten bir hafta önce kerevet yapılır. Sünnet çocuğu, sünnet edilmeden önce aynı günde faytonla ya da arabayla ana caddelerde bir araba konvoyu oluşturularak, gezdirilir. Zira sünnet yapıldığı esnada baba ve anne odaya alınmaz. Sünnet edilen çocuk berber tarafından kerevete yatırılır. Üzerine de bir kutu konulur ve çarşafı örtülür. Çocuk yatağına yatırılınca mevlit okutulur. Sünnet edildikten sonra çocuğun fazlalığı bir tabla içinde kadınlara gösterilir ve o esnada tablaya kadınlar tarafından para atarlar. Tablada toplanan para berbere verilir ve buna “sünnet bahşisi” denir. Sünnetin ilk gününde, en yakın akrabaları hariç, çocuğun ziyaretine gidilmez. Ancak sünnetin ikinci gününde düğüne katılan konuklar sünnet edilen çocuğun ziyaretine gelirler.

Ölüm olayı kasaba içinde duyurulurdu. Son 35-40 yıl içinde ölüm haberi özel ölüm belgelerinin kasabada mevcut olan özel ilan yerlerine, camilerin giriş kapılarına, ölenin çalıştığı iş yerinin veya fabrikanın kapısına ve başka yerlere asılarak bildirilmektedir. Hastanın ölmesinin hemen ardından gömme için gerekli hazırlıklardan geçilmektedir. Bu hazırlık üç önemli işlemden geçmektedir: yıkama, kefenleme ve cenaze namazı olarak sıralayabiliriz. Ölümün yedinci günü mevlit okutulur ve gelen misafirlere yemek verilir. Ölenin ölümünün 40. gününde de mevlit okunur ve gelen misafirlere yemek verilir. Ölümün elli ikinci gecesinde de mevlit okunur, fakat iştirak edenler için yemek verilmez, sadece helva verilir. Yedinci gününde ölenin karnının şiştiğine, kırkinci günde burnunun düştüğüne ve elli ikinci günde de kemiklerinin eklem yerlerinin birbirlerinden ayrıldığına inanılmaktadır. Ölümün yedinci gününe kadar evin en yakın kadınları, eşi, kızları, kız kardeşleri, annesi, vb. Her sabah ölenin mezarını ziyaret ederler Fatiha ve Yasin okurlar. Yedinci gün ziyaretinde toplanan 7 küçük taş ta mezarın üzerine konulur, dua yapılır ve su dökülür. Ölümün 40. gününde de toplanan 40 küçük taş mezarın üzerine konulur, dua yapılır ve mezar üzerine su dökülür. Kırkinci günden sonra ölümle ilgili adetler sona erer.